

конкурентного ринку та формування навичок дій активного агента на такому ринку зображені на рис. 3.

Результати проходження симуляції для ознайомлення та проведення аналізу і формування висновків доступні на окремій сторінці ПІК та наведені на рис. 4.

У процесі використання зазначеного ПІК відбувається формування структурних складників економічних компетентностей:

– знання: студенти здобувають знання щодо принципів дії конкурентного ринку, можливостей та обмежень функціонування такого типу ринків;

– уміння: у студентів формуються уміння ефективно приймати рішення щодо фор-

мування політики пропозиції підприємства на конкурентному ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк Д.С. Методичні рекомендації з добору та впровадження програмно-імітаційних комплексів економічного спрямування в освітній процес ЗВО / Д.С. Антонюк, Т.А. Вакалюк. Житомир: Вид-во ФОРМ О.О.Євенок, 2018. 80 с.

2. Nash equilibrium. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Nash_equilibrium (last access: 22.12.15).

3. Prisoner's dilemma. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Prisoner%27s_dilemma (last access: 19.06.16).

4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.

УДК 373.3:159.955.1

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ГРУПАХ ПОДОВЖЕНОГО ДНЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Лавренко С.О., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

У статті висвітлено мету й режим групи подовженого дня в умовах Нової української школи, її особливості. Розглянуто застосування окремих прийомів розвитку критичного мислення в умовах групи подовженого дня.

Ключові слова: критичне мислення, прийоми розвитку критичного мислення, група подовженого дня, початкова школа.

В статье показаны цель и режим группы продленного дня в условиях Новой украинской школы, ее особенности. Рассмотрено использование отдельных приемов развития критического мышления в условиях группы продленного дня.

Ключевые слова: критическое мышление, приемы развития критического мышления, группа продленного дня, начальная школа.

Lavrenko S.O. THE USE OF TECHNIQUES OF DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN THE EXTENDED DAYCARE GROUPS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article considers the purpose and arrangement of the extended daycare group in a context of the New Ukrainian School and its features. Some techniques of development of critical thinking in a context of the extended daycare group are discussed.

Key words: critical thinking, receptions of development of the critical thinking, group of the prolonged day, primary school.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціально-економічними перетвореннями. У зв'язку з цим перед освітою постають нові завдання: школа повинна орієнтуватися на створення оптимальних умов для розвитку кожної дитини, спрямовуватися не на заучування, а на формування в учнів здібностей само-

стійно осмислювати навколишню дійсність, що є одним із завдань критичного мислення. Це передбачає перебудову процесу навчання, кінцевою метою якого має стати максимальне розкриття індивідуальних можливостей і самоактуалізація особистості кожного школяра. Значний потенціал із цього питання містить організація діяльності учнів в умовах груп подовженого дня

(школи повного дня). Міністр освіти України Л. Гриневич зазначила, що в більшості країн, які мають справді хороші освітні системи, початкова школа – це, як правило, школа повного дня. Тому питання використання прийомів розвитку критичного мислення в групах подовженого дня Нової української школи є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості організації навчально-виховного процесу в групах подовженого дня, його зміст, форми й методи розглянуто в працях А. Бондаря, Л. Веденісова, Т. Герлянд, Ш. Голчека, А. Гордіна, М. Горобєя, Ж. Готдаєва, П. Гранкіна, В. Дімітрової, Я. Дімової, Б. Кобзаря, Е. Костяшкіна, Г. Манке, І. Мар'єнко, К. Присяжнюк, Т. Рабченюк, В. Рязанова, В. Саприкіна, О. Суркова Т. Чубенка, А. Хрипкової, В. Чубенка та ін.

Питання розвитку критичного мислення перебуває в центрі наукових розвідок таких учених, як Б. Блум, Д. Брунер, Дж. Гілфорд, Р.Х. Джонсон, Р. Еніс, Д. Клустер, Т. Ліпман, К. Мередіт, Д. Стіл, Ч. Темпл, Д. Халперн, С. Уолтер та ін.

Постановка завдання. Мета статті – показати можливості використання прийомів розвитку критичного мислення в умовах групи подовженого дня Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, у початковій школі група подовженого дня створюється для формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності й самореалізації особистості, організації навчально-пізнавальної діяльності учнів і їхньої самостійної роботи із закріплення та поглиблення знань, умінь і навичок, набутих під час уроків (самопідготовки), надання кваліфікованої допомоги учням у підготовці до уроків, створення сприятливих умов для формування учнівського колективу, організації індивідуальної, групової та колективної роботи учнів, організації їхнього дозвілля, збереження і зміцнення здоров'я учнів, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, надання допомоги батькам або особам, які їх замінюють, у вихованні учнів. Тривалість перебування учнів у групі подовженого дня становить не більше ніж шість годин на день.

В умовах розбудови початкової школи України новий порядок для груп подовженого дня передбачає такі зміни:

- можливість створення інклюзивних і/або спеціальних груп подовженого дня. Визначено особливості процедури їх відкриття, наповнюваності й організації ос-

вітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами;

- формування в учнів ключових компетентностей, а також забезпечення виконання індивідуальної програми розвитку дітей з особливими освітніми потребами;

- різниця у віці учнів з однієї групи не має перевищувати двох вікових груп (наприклад, з учнів 2–3 класів), що дасть змогу забезпечити комфортніші умови для дітей з урахуванням їхніх індивідуальних психологічних відмінностей і фізичного розвитку (замість комплектування груп у межах щонайменше 4 вікових категорій згідно з попереднім Положенням);

- водночас заклади, що розташовані та/або гірській місцевості, як і раніше, зможуть утворювати групи подовженого дня для учнів різного віку.

Режим роботи групи подовженого дня передбачає таке:

1) організацію:

- прогулянки на відкритому повітрі тривалістю не менше як одна година 30 хвилин для учнів перших – четвертих класів;

- харчування тривалістю не менше як 30 хвилин;

2) виконання домашніх завдань (за наявності) тривалістю не більше ніж одна година;

3) проведення:

- спортивно-оздоровчих занять для учнів тривалістю не менше ніж одна година;

- занять у гуртках, секціях та екскурсій.

Для профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів початкових класів необхідно через кожні 15 хвилин заняття проводити фізкультхвилинки та гімнастику для очей.

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що протягом навчання в початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їхній особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток. Водночас більш ефективно формувати в учнів низку ключових компетентностей (передусім «уміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання, вчитися організовувати свою роботу з розв'язання актуальних проблем і досягнення потрібного результату, набувати навичок самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення; вміння співпрацювати між собою й із учителем, уміння спільно визначати проблеми й мету діяльності, ефективно співпрацювати, бути ініціативними та відповідальними за прийняття рішень, обґрунтовано долати суперечки, до того ж співпраця учнів з учителем і своїми товаришами вчить послідовно, долаючи труднощі, йти до поставленої мети), що

допомагає технологія розвитку критичного мислення [1–3].

Критичне мислення – це науковий тип мислення, який використовується для розв'язання неординарних практичних завдань, включає в себе загальне та предметне мислення, характеризується усвідомленістю, самостійністю, рефлексивністю, цілеспрямованістю, обґрунтованістю, контрольованістю й самоорганізованістю.

На думку фундатора Інституту критичного мислення США М. Ліпмана, критичне мислення є вмільм відповідальним мисленням, що дає людині змогу формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно ґрунтується на певних критеріях, є таким, що само коригується, впливає з конкретного контексту [4, с. 17].

Застосування технології розвитку критичного мислення як у групі подовженого дня, так і під час уроків створює додаткову мотивацію до навчання. Учні добре засвоюють матеріал тому, що це їм цікаво.

Розглянемо деякі прийоми критичного мислення, які доречно застосовувати в групі подовженого дня:

1. «Читання тексту з позначками». В основу цього прийому покладено читання тексту з одночасним маркуванням окремих його частин спеціальними позначками на полях. Цей прийом доцільно застосовувати під час самопідготовки з метою залучення учнів до роботи з книгою.

Алгоритм:

- Написати позначки на дошці й пояснити, що вони означають:
  - «+» – знайома інформація;
  - «V» – нова інформація;
  - «-» – інформація, яка протиставляється попереднім уявленням;
  - «?» – інформація, що здивувала й викликала інтерес, хочете дізнатися про це більше.

• Дати учням завдання прочитати текст і зробити подібні позначки на полях підручника. На кожний абзац тексту по 1–2 позначки.

2. «Кероване читання з передбаченням».

Алгоритм:

• Після ознайомлення з назвою тексту і його автором перед читанням учитель ставить дітям питання, які дають змогу зробити припущення, про що саме буде текст (робота в парах чи групах).

• Текст розподіляється на частини, і далі читати його учні будуть частинами. Зупинки треба робити на найбільш цікавих місцях, створити інтригуючу ситуацію очікування.

• Після читання кожної частини учням ставляться запитання. Пропонується зробити передбачення стосовно того, що буде

далі, а після читання наступної частини це передбачення аналізується.

3. «Алфавіт».

Учні отримують завдання написати якнайбільше фактів про тему навчання, при цьому кожне слово-факт має починатися з літер алфавіту. Наприклад, вивчення теми «вода»: аква, болото, водоспад, гідростанція тощо.

4. «6 капелюхів».

Учні діляться на команди (або це можуть бути окремі ролі для одного учня), кожна з яких отримує свого «капелюха». Колір капелюха вказує на тип завдання. Білий капелюх – розкажіть про тему лише у фактах і цифрах. Жовтий капелюх – подумайте, чому ... (далі йде питання, що стосується фундаментальних основ теми, яку досліджують). Чорний капелюх – доведіть, що ... (в рамках теми). Червоний капелюх – подумайте, який емоційний стан може викликати в нас ця тема (або якийсь її ключовий елемент)? Зелений капелюх – подумайте, як використати тему/її елементи, щоб це зробило наше життя радіснішим/які позитивні моменти має ця тема? Синій капелюх – узагальніть висловлювання всіх попередніх груп капелюхів/підсумуйте, що корисного та нового ми дізналися в результаті цього завдання.

5. «Fishbone» («Рибна кістка»).

Свою назву цей прийом має тому, що його візуальне вираження нагадує рибну кістку. Він дає учням змогу «розбити» загальну проблемну тему на низку причин та аргументів. Застосування цього прийому допоможе учням зрозуміти важливість аргументації, а також те, що кожна проблема – багатогранна, може мати кілька причин, що впливають одна на одну.

Алгоритм:

• Після спільного обговорення проблемної теми під керівництвом учителя учні записують її чітко формулювання в полі «Проблема».

• Після аналізу інформації за темою учні виділяють причини й аргументи, що їх підтверджують. Часто причин знаходиться більше, ніж аргументів. У такому випадку необхідно пояснити учням, що це – нормально, адже бувають ситуації, коли причини не мають логічного пояснення й залишаються як припущення.

• Шляхом аналізу «причин-аргументів» діти формулюють висновок, який записується в останній частині малюнка.

6. «Плакат думок».

Цей прийом потрібно виконувати в повній тиші. Тиша разом із письмом є інструментом для сповільнення мислення, у свою чергу, це можливість зосередитись на про-

блемному питанні та знайти на нього відповідь з урахуванням думки іншого учня. Учні можуть зосередитись на точках зору інших. Потрібно об'єднувати учнів у пари чи групи (3–4). Цей прийом є гарним різновидом для інтровертів, тих, хто не любить публічно виступати або краще сприймає інформацію візуально.

7. «Асоціативний куш».

Алгоритм:

- Записати на дошці в центрі ключове слово чи фразу.
- Записати будь-які слова чи фрази, які спадають на думку.
- Ставити знаки питання біля частин куша, в яких невпевнені.
- Записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час.

8. «Кубування».

Цей підхід полегшує розгляд різних сторін теми й передбачає використання кубика з написаними на кожному боці вказівками щодо напрямку мислення та письма. Використовується в процесі гри, коли діти вчаться описувати предмет, явище тощо.

- Опишіть це. Як це виглядає (розгляньте уважно предмет та опишіть, що ви бачите, відрізняючи колір, форму й розміри)?
- Порівняйте це (на що це схоже, а від чого відрізняється).
- Установіть асоціації (про що змушує вас думати, що спадає на думку).
- Проаналізуйте це (з чого це зроблено).
- Знайдіть застосування цьому (як би ви це використали, як саме це може бути застосовано).

• Запропонуйте аргументи «за» і «проти» (добре це чи погано, чому).

Сторони куба можна змінювати залежно від того, з якого боку необхідно вчителю, щоб учні підійшли до розгляду цієї теми.

9. «Джигсоу-1» («Мозаїка»).

- Учні класу об'єднуються в постійні групи (кількість учнів – це кілька частин у тексті). Кожен учень має певний номер.
- Текст ділиться учителем на логічно завершені частини.
- Кожна частина вивчається певною експертною групою, яка формується за однаковими номерами, за кольоровими картками.

• Робота експертних груп. Учні вивчають свою частину, готуються донести її зміст до своїх товаришів у постійній групі. Отже, кожна дитина вивчає свою частину тексту, але за допомогою товаришів (експертів з іншої частини) повинна сприйняти весь текст загалом.

• Повернення експертів до постійної групи і взаємонавчання.

• Перевірка засвоєння змісту загалом усіма учнями [1–2; 4].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, організація навчально-виховного процесу в групі подовженого дня є логічним продовженням навчально-виховного процесу, що здійснюється впродовж уроків. Відповідно, самопідготовка учнів як продовження навчального процесу та організація їхнього дозвілля сприяють формуванню особистості дитини, формуванню вмінь співпрацювати з товаришами й учителем, самостійно здобувати знання, здійснювати самоконтроль тощо, значні можливості в чому містить технологія критичного мислення.

Подальшого поглибленого вивчення й узагальнення потребують питання особливостей розвитку критичного мислення в дітей 6-річного віку, підготовка батьків до розвитку критичного мислення дитини, інноваційні форми діяльності в групах подовженого дня, формування інноваційного стилю діяльності вчителя-вихователя групи подовженого дня тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данилюк С.А. Самопідготовка в ГПД як важливий чинник організації навчального процесу початкової школи. Харків: Видавнича група «Основа». 2012. № 12. С. 2–9.
2. Морозова З.В. Група подовженого дня: метод. посіб. для вихователя. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 160 с.
3. Савченко О.Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. С. 34–46.
4. Технологія розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер. Київ: Плеяда, 2006. 220 с.